

Emanuelis Levinas ir jo šeima Kaune

*Aušra PAŽĖRAITĖ
Vilniaus universitetas
Religijos studijų ir tyrimų centras
Universiteto g. 3, Lt-2734*

Emmanuel Lévinas and his family in Kaunas

Summary

In Kaunas District Archives I have found some documents concerning houses there father of a great French – Jewish philosopher of 20th century before World War II had a stationer’s shop, and other, there his family lived. It is surprising that the father’s shop was founded in 1898 as a book-shop of general (secular) literature in *Nikolajevskij prospect*. The house was a propriety of *Karnovskij*. After World War I when Lithuania has got back it’s independence, *Nikolajevskij prospect* was renamed *Laisvės alėja*, and the house of *Karnovskij* became a propriety of successors of *Oržechauskienė* and *Žižmorsky*. Family of Levinas before the World War I lived on *Kalėjimo street Nr. 1*. The house was propriety of *Chayim Volpe* and his wife, and after the World War I it belonged to theirs successors. In this house there was a bathhouse “*Nemunas*” for Jews and non-Jews alike. It seems that future wife of Emmanuel Lévinas, *Raisa Levi*, lived in the same house, and it is quite possible, that she was a daughter of one of

the three’s successors of *Volpes’*, *Frida-Malka (Armalija or Amalija) Levi (Levienė)*, daughter of *Volpe (Volpytė)*. At that time she had many financial problems because she was not able to pay her real estate taxes. Because of her poor living conditions she went abroad to join her children. Finally in 1938 she sold her heritage rights.

The family of Emmanuel – his father *Jechielis (Jochelis) Levinas*, mother *Dveirė (Dvoira) Levinienė* (maiden name *Gurvičaitė*), and brothers *Boris* and *Aminodov*, - became citizens of Lithuanian Republic in 1921. About 1935 from *Kalėjimo street 1* they moved into a new residence on *Mickevičiaus street 19*. Before the World War II all those houses were a part of the city lived by well-of Jews and non-Jews. In the very beginning of the World War II they were killed at the door of their residence.

Raktiniai žodžiai: *Jechelio Levino parduotuvė, E. Levino namai, E. Levino šeima.*

Vienas iš didžiausių 20 amžiaus filosofų Emanuelis Levinas gimė, vaikystę ir dalį jaunystės praleido Kaune. Jam išvykus studijuoti į Vakarų ir galiausiai įsikūrus Paryžiuje, jo šeima – tėvai ir broliai *Borisas* bei *Aminodovas* - taip ir liko gyventi Kaune, kur juos užklupo II pasaulinis karas ir žydų katastrofa.

Emanuelio gimimas jau buvo paliestas nerimo ir didžiųjų 20 amžiaus kontroversijų bei katastrofų nuojautos. 1906 metų *Kauno gubernijos atmintinėje (Памятная книжка Ковенской губернии, 1906, p. 42)* randame žinutę, kad

„tą dieną [t.y. 1905 12 30 – A.P.], sklindant atkakliems gandams, Kaune ir kituose gubernijos miestuose buvo laukiama žydų pogromo, kaip tai jau buvo atsitikę pietuose. Iš visų pusių žydai ir krikščionys ėmė siųsti gubernatoriui prašymus užkirsti nelaimei kelią. Gubernijos viršininkui išsikvietus vietinius sentikius pastarieji įtikinėjo, kad neturi žydams jokio priešiško. Asmenis, ketinusius prvesti patriotines manifestacijas, pavyko įtikinti, kad atsisakytų šios minties. Stačiatikių sobore įvyko pamaldos „kad meilės padaugėtų ir neapykanta bei visoks piktumas būtų išrauti“. Bažnyčiose buvo sakomi pamokslai, įtikinėjantys nesiimti jokių priešiško veiksmų kitatikių atžvilgiu. Įvairiose miesto vietose buvo išstatyti kariniai daliniai... Pavojus praėjo“.

Sunku šiandien nuspėti, kaip būtų pakrypęs Emanuelio gyvenimas, jeigu tie gandai būtų pasitvirtinę. Laimė, įvairialypė Kauno miesto visuomenė tuo metu pasirodė nelinkusi smurtauti. Deja, 1941 metais sveiko proto ir santarvės dvasia iš Kauno jau buvo pasitraukusi ir tai kainavo daugelio „neteisiųjų“ kartu su teisiaisiais“ gyvybių. Tomis dienomis, greičiausiai pačioje karo pradžioje, pasilikusi Kaune Levinų šeima, tuo metu gyvenusi Mickevičiaus gatvės 19 name, buvo ištempta į gatvę ir prie namų durų sušaudyta. Dokumentų apie tai nėra. Liko tik paties Emanuelio atmintyje, ko gero, kam nors, kas buvo to įvykio liudininku, papasakojus¹. Tame Kauno miesto rajone tuo metu gyveno labiau pasiturinčios žydų šeimos. Kita vertus, gatvėje, prie namų šaudyta ir kitokiais būdais susidorojama su žydais buvo tuo metu, kai dar nebuvo atidarytas Kauno getas, vadinas, karo pradžioje. Galbūt netgi birželio sukilimo Kaune metu. Bet tai tik spėlionės.

Emanuelis Levinas gimė Kaune. Pagal stačiatikių kalendorių, tuomet oficialiai galiojusį Lietuvos teritorijoje, 1905 metų gruodžio 30 dieną. Gimimo metrikose (LVIA, F. 1226, ap. 1, s.v. 2142, L. 68a-69)² buvo įrašyta, kad gimusio Emanuelio (rusiškai Emmanuil, hebrajiškais rašmenimis Emmanuel) tėvas – Kauno miestelėnas Jechiel'is Levin'as, Abromo sūnus (Jechiel ben Abrom), o motina – Dvoira, Mošės duktė (Dvoira bat Mošė).

Jechiel'is Levin'as, Emanuelio Levino tėvas, gimė taip pat Kaune, 1878 metais. Jo tėvas - Abromas, o motina – Feigė. Pagal 1921 metų sausio 10 dieną išduotą lietuvišką asmens kortelę (KAA, F. 66, ap. 1)³ jo pavardė gavo lietuvišką galūnę. Kita vertus, prie vardo Jechielis buvo prirašytas vardas Ber, gyvenamoji vieta – Kaunas, Kalėjimo Nr. 1. Prie išskirtinių žymių įrašyta, kad jis vidutinio ūgio, juodų plaukų, mėlynų akių ir pailgo veido. Darbas – prekyba, tautybė – žydų, tikyba – judėjų. Šeimynos padėtis: turi du sūnus - Borisą, gimusį 1909 03 10, ir Aminodovą, gimusį 1913 10 31. Pasirašė „J.

Lewinas“. Į pasą nebuvo įrašytas Emanuelis. Galbūt tuo metu Emanuelis, kuriam tomis dienomis turėjo sukakti 16 metų, jau buvo laikomas savarankišku. Į kortelę nebuvo įrašyta ir žmona Dvoirė.

Po dvejų metų, 1923 04 23 jam buvo išduotas naujas pasas, nes ankstesnį pasą jis pametė. Paso išdavimo pagrindas – vaikų gimimo pažymos, tardymas apie pamestą vidaus pasą ir asmens liudijimas. Pastarieji dokumentai pridedami voke (KAA, F 66, ap. 1, s.v. 35856) - dokumentai apie pamestą pasą, pažymos apie vaikus ir liudininkų bei paties Jechielio parodymai jo tapatybės nustatymo procese⁴. Prašyme, parašytame 1923 01 13 dieną, Kauno m. pasų skyriaus viršininkui Jechielis sakosi prie prašymo pridedąs ir „liudijimą apie skelbimą laikraštyje „Lietuva“ dėl paso Nr. 470223 pametimo“ (KAA, F 66, ap. 1, s.v. 35856, L. 7, kalba netaisyta). Kauno miesto milicijos vado išduotoje 1923 01 15 dienos pažymoje Kauno miesto milicijos III nuovados viršininkui liudijama:

Pil. Jechieliui Levinui buvo išduotas manimi vidaus pasas 1921 m. Sausio 10 d. Nr 21021 remiantis gimimo pažymėjimu 7507 Nr., kuriame pažymėta, kad jo vardas Jechiel-Ber, tėvo vardas Abromas-Volfas, motinos vardas Rivkė ir kad jis yra gimęs 1878 m. Rugsjūčio mėn. 17 d.

Dabargi, pametęs minėtą vidaus pasą ir kreipdamasis Pasų Skyriun, pristatė kitą gimimo pažymėjimą 7281 Nr. dėlėi išdavimo jam naujo vidaus paso, kuriame pažymėta, kad jo vardas Jechiel, tėvo vardas Abromas, motinos vardas Feigė ir kad jis yra gimęs 1878 m. Rugsėjo mėn. 23 d.

Todėl pavedu Tamstai tardymu išaiškinti, kuris pažymėjimas iš tikrųjų jam priklauso ir kodėl jis arba pirmu arba antru atveju, išgavimui vidaus paso, pristatė nesavo gimimo pažymėjimą.

Priedas: prašymas, gim. pažym. 7507, 7281, 8752 5r 8752 Nr. ir laikraštis „Lietuva“ 271 Nr. (KAA, F 66, ap. 1, s.v. 35856, L. 8, kalba netaisyta).

¹ Taip tvirtina Salomon Malka, virš dvidešimt metų asmeniškai pažinojęs Emanuelį Leviną ir jo šeimą, kuris mane paskatino peržiūrėti Lietuvoje esančių archyvų medžiagą apie jį ir jo šeimą. Kai kurios jo nuorodos padėjo archyvuose iš karto surasti tinkamą ieškojimų kryptį. Būtent tai, kad Paryžiaus archyvuose jis rado Emanuelio Levino pasirašytą dokumentą Prancūzijos pilietybei gauti, kuriame nurodė, kad nuolatinis jo adresas Kaune buvo Laisvės alėja 25, o taip pat tai, kad pagal Emanuelio pasakojimus, su savo būsimąja žmona Raisa jis augo kaimynystėje, tame pačiame ar šalia esančiuose namuose, kartu žaisdavo kieme, ir kad mergautinė jo motinos pavardė Gurvič, padėjo surasti reikalingus dokumentus. Salomon Malka savo ruožtu šiuo metu yra bebaigęs Emanuelio Levino biografiją, kurioje turėtų pasirodyti šis tas iš šių mano atliktų tyrimų.

² Čia ir kitur LVIA – pažymėti „Lietuvos Valstybinis Istorijos Archyvas“.

³ Čia ir kitur KAA – pažymėti „Kauno apskrities archyvas“.

⁴ Pažymoje apie Aminodovo gimimą motinos vardas Dverė, gimusi Gurvič. Aminodovo gimimo data pasikeitusi – liepos 4 diena (Ten pat, L. 5). Pažymoje apie Borisą motina – Dvoirė (Ten pat, L. 6). Abi pažymos išduotos 1922 12 12 remiantis abiejų sūnų metrikomis.

Iš tiesų naują gimimo duomenų versiją patvirtina archyvuose esančios metrikos. Įdomiausia tačiau ne ši informacija, bet tardymo medžiaga, įdėta į tą patį voką. Tai du lapeliai. Viename iš jų surašytas Jechielio aiškinimasis, kitame – kaimynų liudijimas.

Tardymas

1923m. Sausio mėn. 17 d. Aš Kauno miesto milicijos III nuov. V-ko pad. Šaduikis pildant raštą Kauno miesto milicijos Pasų skyriaus Nr. 98 iš š. m. 15-I apie pil. Jochelį Leviną gyv. Kalėjimo g. Nr. 1 tardžiau liudininkus Juozą Rozalskį 45 metų amž. Gyv. L. Alėja Nr. 25 užsiėmimas pirklys ir Morduchą Šneider 49 m. gyv. Daukanto g. Nr. 18 užsiėmimas pirklys, kurie parodė sekanti:

Pil. Jochelis sūnus Abromo ir Feigos 44 metų amž. gyv. Kalėjimo g. Nr. 1. Lietuvių pavaldinys Žydų tautos Judėjų tikėjimo, užsiimantis prekyba, turintis L. Alėja Nr. 25 popierio ir rašomųjų dalykų parduotuvę – mums yra gerai pažystamas ir žinomas kaip nuolatinis Kauno gyventojas. Mes gerai pažinome jo tėvus, tėvą Abromą ir motiną Feigę, kurie ir yra tikri jo tėvai, o ne Abromas-Volfas ir koki tai Rivke. Taipat pil. Levinas dvigubo vardo butent Jechelis-Beras niekad neturėjo ir nesivadino ir gimimo pažymėjimas Nr. 7507 išduotas Kauno miesto Valdybos 28/ X. 21 [?, skaitmuo sunkiai įskaitomas, gali būti ir 20, kas būtų labiau įtikėtina, nes pamestasis pasas, išduotas 1921 metų sausio mėnesį jau turėjo būti paremtas šiuo dokumentu – A.P.] yra netikras ir išduotas turbūt per apsirikimą. Už virš išdestytas apie Leviną Jochelį žinias atsakome savo turtu ir asmens laisve. Daugiau nieko parodyti neturime. Perskaityta.

[Parašai: M. Šneider (rusiškas), J. Rozalskis ir III nuovados viršininko padėjėjas Šaduikis] (KAA, F 66, ap. 1, s.v. 35856, L. 9, kalba netaisyta)

1923 m. Sausio mėn. 17d. paklaustas Jochelis sunus Abromo Levinas 44 metų, Lietuvių pavaldinys Žydų tautos, Judėjų tikėjimo, gyv. Kalėjimo g. Nr. 1, parodė sekanti: 1921 metais, kuomet aš atvykau iš Rusijos ir pamečiau savo rusų pasą, pasiūčiau savo sūnų Emanuelį į Miesto Valdybą kad išgautu mano gimimo metrikus išgavimui vidaus paso, kuomet sunus atnešė man metrikus aš labai nustebau, kad man pridurtas dar vardas „Ber“ ir neatitinka motinos (pro)vardas bei prie tevo vardo irgi pridurta „Volfas“, bet kadangi tuomet dar nebuvo viskas priguliničioje tvarkoje sutvarkyta ir man skubiai reikėjo vidaus paso arba kokio nors asmens dokumento aš nekrepčiau labai dėmesio į tai manydamas, kad gal but Valdybos knygoje kas nors yra supinta ir t.t. Pristačius man minimus metrikus į Miesto miliciją Pasų skyriui man remiantis jais buvo išduotas vidaus pasas Nr. 470223, kurį aš mėnuo tam atgal pamečiau ir dabar paduodant vėl

prašymą gavimui kito vidaus paso vieton pamesto aš pats nuėjęs į miesto valdybą gavau kitus metrikus kurie visai atitiko t.y. buvo teisingi. Aš nusidžiaugęs, kad gavau savo tikrus metrikus pasakiau panelei, kuri man išdavė Miesto Valdyboje metrikus, kad pirmą kartą mano metrikai buvo iškreipti ir neatitiko, tai minima panelė man pasakė, „Kadangi atitiko metai gimimo ir pavardė, tai matyt, kad Tamstai buvo išduoti svetimi metrikai“. Daugiau nieko neturiu parodyti tik pažymiu, kad pirmutiniai gimimo metrikai nemano, o tik antrieji yra tikrai mano, kame ir pasirašau.

[Parašai: Jechiel Levinas, III nuovados viršininko padėjėjas Šeduikis] (KAA, F 66, ap. 1, s.v. 35856, L. 9v-10, kalba netaisyta).

Remiantis šiais dokumentais galima prileisti, kad Levinų šeima iš Rusijos (Ukrainos) į Lietuvą po karo grįžo 1920 metų rudenį ir bent jau nuo to laiko ėmė gyventi (kaip nuomininkai) Kalėjimo gatvėje (dabar Spaustuvininkų) Nr. 1.

Emanuelio Levino motina Dvoira (Dveirė) Gurvič gimė 1881 07 14 (LVIA, F. 1226, ap. 1, s.v. 1315). Jos tėvas Mošė Icchak ben Šaul Gurvič (rusiškai Movša Icik Šliomovič Gurvič) tuo metu buvo Ylakių miestelėnas. Motinos vardas Eta. Kai 1888 08 17 gimė jos brolis Hiršas (rusiškai Girš), tėvas buvo jau Telšių miestelėnas. Telšių apskritis kaip gimimo vieta nurodyta Dveirės Gurvičaitės-Levinienės asmens pase, išduotame 1921 sausio mėn. 10 dieną Kaune. Pasas išduotas remiantis rusišku pasu Nr. 777 (KAA, F. 66, Dveirės Gurvičaitės - Levinienės asmens kortelė). Asmens kortelėje nurodyta, kad Dveirė Levinienė – šeiminkė, žydų tautybės, judėjų tikybos, ištekėjusi. Pasirašė rusiškai: priekinėje asmens kortelės pusėje po nuotrauka kaip D. Levina, kitoje pusėje kaip Dveira Levinas. Šie faktai galėtų liudyti tai, kad bent jau pačioje gyvenimo Lietuvos Respublikoje pradžioje, kad ir priėmus lietuviškus pasus, Levinų šeimai, bent jau motinai, dar buvo sunku pereiti nuo rusiškos kultūros prie lietuviškos. Salomon Malka man liudijo, kad Emanuelis Levinas yra kalbėjęs, kad jo motinai, kaip ir jam pačiam, rusų kultūra buvo labai artima, ko gero, artimesnė, nei lietuvių. Jo motina labai mėgo Tolstojų, o pats Emanuelis – Puškiną ir Dostojevskį.

Emanuelio Levino asmens kortelės archyvuose nepasisėkė rasti. Greičiausiai todėl, kad tapo Prancūzijos piliečiu. Archyvuose prie jo gimimo nuorodos yra antspaudas, kad metrika buvo išduota 1932 metų rugpjūčio 22 dieną. Galima būtų spėti, kad išduota tam, kad galėtų gauti Prancūzijos piliečio pasą. Yra ir kita galimybė, kuri neprieštarauja pirmajai, kad metrika buvo išduota dėl vedybų, kurios

turėjo įvykti kaip tik apie šį laiką. Vestuvės, kaip teigia Salomon Malka, įvyko Kaune. Tačiau dokumentų apie tai dar nepavyko rasti, kaip ir kokių nors aiškesnių dokumentų apie Emanuelio žmoną Raisą,

kurios tėvo pavardė, atrodo, buvo Levi's. Šiomis prielaidomis remiantis į vieną archyvuose rastą bylą galima buvo pasižiūrėti atidžiau ir padaryti keletą tikrai įdomių išvadų, prie kurių dabar ir pereisiu.

Adresai

Kadangi E. Levinas, norėdamas gauti Prancūzijos pilietybę, nurodė, kad nuolatinis jo adresas Laisvės alėja 25, peržiūrėjau visas Kauno apskrities archyvo bylas, susijusias su šiuo namu. Pagal visuotinę Kauno miesto namų savininkų ir nuomininkų surašymą 1922 metais šiuose namuose Levinų šeimos nebuvo nei tarp savininkų, nei tarp nuomininkų. Pasirodo, tai buvo didžiulis pastatų kompleksas Laisvės alėjos viduryje. Jo savininkai – R. D. Orzechauskienės ir J. Žižmorskio įpėdiniai. Tai buvo devynių pastatų su trimis sandėliais malkoms kompleksas (KAA, F. 209, ap. 3, s.v. 4115). Pastatai, esantys kieme (septyni, iš kurių penki mediniai) skirti butams, o du pastatai (mūriniai), išeinantys į gatvę – krautuvėms ir kitokioms įstaigoms, tarp jų ir žymiajai Konrado cukrainei (vėliau kavinei). Konrado cukrainė šiame komplekse randama jau 1926 metais, bet jos nebuvo 1922 metų sąrašuose, kaip ir Levino krautuvės, nors pagal kitus duomenis pastaroji tuo metu jau turėjo ten būti. Tame pačiame name būta ir „Kęstučio“ viešbučio (bent jau 1926-1928 m.), „Aušros“ viešbučio (bent jau nuo 1936 m.). 1936 metais jame buvo įsikūrę jau 11 krautuvių ir vaistinė. Pagal šią bylą 1926 metais J. Levino krautuvė jau taip pat buvo šiame name. Kadangi tai buvo Kauno miesto mokesčių inspekcijos byla, ankstesnių metų duomenys dėl kokių nors šiai įstaigai žinomų priežasčių galėjo būti neištraukti, nes duomenys apie nuomos mokesčius joje pateikti taip pat ne visų metų iš eilės nuo 1926 iki 1940, bet tik 1926, 1927, 1928, 1936, 1937 ir 1938/39.

1922 metų Lietuvos įmonių, įstaigų ir firmų sąvade „Visa Lietuva“ ši parduotuvė jau yra (p. 360). Pagal Kauno miesto telefono abonentų knygas, pradėtas leisti bent jau 1933 metais, galima rasti ir J. Levino „Popierio ir rašomųjų dalykų parduotuvės“ telefoną ir adresą (tel. 2433, Laisvės al. Nr. 25). Taigi tai, kad minėtame Kauno miesto savininkų ir nuomininkų sąrašė šiuo adresu Levino parduotuvė nebuvo užfiksuota, galėjo būti kokia nors klaida. Įdomu, jog metai po metų, iki pat 1940 metų nurodoma, kad ši parduotuvė čia įsteigta 1898 metais. Tuo metu Laisvės alėja buvo *Nikolajevskij prospekt*, o namų savininkas – Karnovskij (*Памятная книжка Ковенской губернии*, 1909, p. 60)). Kismet leidžia-

moje *Kauno gubernijos atmintinėje* žinutė apie J. Levin'o parduotuvę pasirodo 1909 metais ir atnaujinama iki pat 1915 metų. Atmintinėse ji įvardijama kaip „Knygų ir rašomojo popieriaus parduotuvė“. Tai turėjo būti bendrosios (bent jau Rusų) literatūros knygynas, nes šalia nurodyti kiti knygynai, kurie specializavosi kas religinėje krikščioniškoje literatūroje, o kas - žydų. Galima prileisti, kad Emanuelio Levino augta palyginti sekuliarioje žydų šeimoje. Atrodo, kad hebrajų kalbos Emanuelis bus mokėsis ne tradicinėje žydų vaikų religinėje pradžios mokykloje - chederyje, bet privačiai. Tokį tėvų apsisprendimą galėjo lemti jų noras kiek galima labiau sumažinti tradicinio religingumo įtaką Emanueliui. O galbūt tiesiog bodėjosi chederiais, jų auklėjimo ir mokymo metodika, nors tuo laiku jie jau turėjo būti gerokai pasikeitę, reformuoti, nebe tokie atgrasūs „šviesuoliams“, kaip kad dar galėjo būti Emanuelio tėvų vaikystėje. Apskritai tuo metu liberaliau nusiteikę žydai savo vaikų į chederius jau nebesiuntė. Tačiau visgi įdomu, kodėl jiems atrodė, kad hebrajų kalbos vis tiek Emanuelis turėtų pramokti. Galbūt tam, kad jis galėtų toliau mokytis kokioje nors žydų mokykloje. Jose jau buvo praktikuojamas mokymas rusų kalba, nors buvo mokomasi ir hebrajų kalbos, ir Biblijos pagrindų.

Kadangi sovietmečiu Laisvės alėjos namų numeracija buvo pakeista, šiandien sunku nustatyti, kuris namas buvo Nr. 25. Identifikuoti galėtų padėti Konrado kavinė, kurią šiandien pakeitė kavinė „Tulpė“. Tačiau šalia jos architektūriškai lyg ir tame pačiame pastate įsikūrusios drabužių parduotuvės, ir sunku pasakyti, kurioje konkrečiai vietoje galėjo būti įsikūrusi Levino parduotuvė. Apklausinėti seniausią gyvenantys kaimynai kieme esančiame gyvenamajame name nebeprisimena jokios popieriaus parduotuvės. Visa, ką prisimena, tai Konrado kavinę. Kita vertus, Laisvės alėjoje už keleto namų buvo ir kito Levino (Abraomo) popieriaus parduotuvė.

Dar didesnių problemų nei parduotuvė kelia Levinų šeimos gyvenamoji vieta. Tėvų pasuose nurodoma ir per J. Levino paso pametimo procesą kaimynų liudijama, kad Levinai gyveno Kalėjimo gatvėje Nr. 1. Tačiau šių namų bylose nei 1903, nei

1909 metų namų gyventojų sąrašuose Levinų nėra nei tarp savininkų, nei tarp nuomininkų (KAA, F 214, ap. 1, s.v. 2419, L. 3, L. 18v.). Namai priklausė Chaimo Volpės įpėdiniams. Byloje esantys namų plano brėžiniai ir aprašai rodo, kad namai buvo iš kelių pastatų. 1903 metais jame buvo 11 pastatų: mūrinis dviejų aukštų pastatas, du mūriniai vieno aukšto pastatai, septyni mediniai pastatėliai ir vienas sandėlis (arba rūsys) (F 214, ap. 1, s.v. 2419, L. 3, L. 9v).

Respublikos laikotarpiu namų savininkais tapo Chaimo Volpės įpėdiniai: Geršonas Mejeris Volpė, Armalija (Amalija?) Levinienė (kitur Levienė) ir O. Raškienė (kitur Vulfas ir Chaimas Raškės). Remiantis šios bylos dokumentais galima teigti, kad vienas iš namų bendrasavininkų Geršonas Mejeris Volpė miršta 1932 01 23 nepalikęs skolų (F 214, ap. 1, s.v. 2419, L. 3, L. 47-48). Po jo mirties kiti įpėdiniai vis giliau klimpsta į skolas, nepajėgdami išsimokėti savo nekilnojamos nuosavybės mokesčių. Ko gero, kaip tik šiuo laiku, galbūt apie 1935 metus Levinų šeima persikelia gyventi į Mickevičiaus gatvę Nr. 19. Šią prielaidą galima daryti dėl to, kad mokesčių inspekcijos dokumentuose J. Levinas yra šių namų nuomininkų sąraše jau 1936 metais (KAA, F 209, ap. 3, s.v. 3872). Šių namų savininkai buvo Nisonas ir Feigė Misleriai. Namai taip pat buvo iš kelių pastatų. Dviejuose iš jų jau buvo įvestas centrinis šildymas ir miesto vandentiekio vanduo. Levinai gyveno vieno iš pastatų antro aukšto trijų kambarių bute.

Kalėjimo gatvės Nr. 1 gyventojų 1925 metų sąrašė pirmajame mūriniame pastate gyveno Levis, Levinas J., Kapconskis (kitur Kapčiauskas Chackelis), Aronaitė ir Volperaitė. Antrajame – Volpė ir Levinas, trečiajame mūriniame ir viename iš medinių pastatų buvo pirtis „Nemunus“ (KAA, F 214, ap. 1, s.v. 2419, L. 24v). Nepavyko išsiaiškinti, kas tas antrasis Levinas, kuris buvo įsikūręs dviejų kambarių bute. Jeigu E. Levino žmona Raisa iš tiesų buvo Levio duktė, gyveno Emanuelio kaimynystėje ir abu žaisdavo vaikystėje kieme, tada galima būtų daryti išvadą, kad jie iš tiesų gyveno šiuose namuose jau prieš I Pasaulinį karą, prieš pasitraukiant Emanuelio šeimai į Rusijos gilumą. Tuo metu jau buvo likę trys pagrindiniai mūriniai pastatai ir trys mediniai priestatai. Pastatų kompleksas buvo kampinis,

viena dalimi atsirėmęs į Karmelitų gatvę. Šiandien dar sunku nustatyti, ar pastatai (bent jau mūriniai) nugriauti, ar ne. Pirties pastatas buvo arčiausiai kampo, t.y. arčiausiai Nemuno upės⁵. Už jo plane nurodyta kažkokio Čėilytko teritorija, kuri, matyt, buvo pačiame Karmelitų ir Kalėjimo gatvių kampe (KAA, F 214, ap. 1, s.v. 2419, L. 27, 32). Šiuo metu kraštinis Spaustuvininkų gatvės pastatas pastatytas sovietmečiu, jame įsikūrusi Kauno miesto mokesčių inspekcija. Į šį pastatą atsiremia mūrinis pastatas su dideliu kiemu, kuriame gal ir galima būtų rasti buvusių pastatų likučius, gal buvusios pirties, o gal net ir gyvenamųjų pastatų.

Painiavos, susijusios su šių namų gyventojais, labai daug. Pradedant asmenų tapatybių nustatymu, - jų vardai ir pavardės pernelyg dažnai kaitaliojami, - ir baigiant išsiskolinimų bei varžytinių procesais. Šiame straipsnyje neprasminga sustoti prie mokesčių, skolų ir varžytinių detalių. Byloje, kurioje sukaupti šiuos reikalus liečiantys dokumentai, galima rasti keletą kitų dokumentų (KAA, F 209, ap. 3, s.v. 6386), kurie susiję su Emanuelio Levino žmona Raisa. Tariant, kad ji iš tiesų Levio duktė, vadinasi Levytė, turėtume prileisti, kad jos motina buvo Levienė. 1929 07 30 d. namų gyventojų sąraše vietoj 1925 metų įrašyto Levio randame Malką Levi (KAA, Kauno miesto mokesčių inspekcijos fondas: Volpės įpėdinių nekilnojamas turtas. Kalėjimo g. Nr. 1. F 209, ap. 3, s.v. 6386, L. 1v). Atrodo, kad ta pati Malka Levi nurodoma ir Aleksoto Notaro raštelyje II Kauno miesto mokesčių inspekcijos inspektoriumi (1932 08 18):

„Prašau Tamstą įkainuoti priklausančias Fridai-Malkai Levieni teises į 1/6 dalį nekilnojamojo turto Kaune, prie Kalėjimo gatvės 1 nr, susidedančio iš 2241,68 kv. mtr. žemės sklypo su trobesiais, pirtimi ir kitomis prigulmybėmis. Šią 1/6 turto dalį savininkė mano perleisti savo dukteriai į pasoga“ (KAA, Kauno miesto mokesčių inspekcijos fondas: Volpės įpėdinių nekilnojamas turtas. Kalėjimo g. Nr. 1. F 209, ap. 3, s.v. 6386, L. 17, kalba netaisyta).

Žinant, kad Emanuelio Levino vestuvės kaip tik turėjo vykti šiuo laiku, ir prisimenant, kad išrašas iš Emanuelio metrikų buvo padarytas tų pačių metų to paties rugpjūčio mėnesio 22 dieną, galime daryti išvadą, kad iš tiesų šioji Frida-Malka Levienė buvo Raisos Levytės motina ir kad ji buvo viena iš šių

⁵ Profesorius Mejeris Šubas dar prisimena, kad vaikystėje eidavo į šią pirtį maudytis ir kad ši pirtis buvo bendra pirtis tiek žydams, tiek ir ne žydams, ir kad šalia jos buvo įrengtas ir ritualinis žydų baseinas *mikvė*.

namų bendrasavininkių, ketinusių 1/6 nekilnojamojo turto perleisti savo dukrai kaip kraitį. Kaip baigėsi ši užmačia, iš dokumentų sunku nustatyti, nes ant to paties dokumento kitoje pusėje pieštuku parašyta, kad Levienė šio įkainojimo atsisakė. Kita vertus, namų savininkai tais metais jau stovėjo ant vis didėjančių įsiskolinimų mokesčių inspekcijai slenksčio, kuris Fridai-Malkai Levienei baigėsi bankrotu. 1936 metų rugpjūčio mėnesio prašyme, nusiųstame Mokesčių inspekcijai dėl mokesčių palengvinimo, du iš Ch. Volpės įpėdinių, Vulfas Volpė ir Chaimas Raškė parašė: „Viena iš įpėdinių, būtent Malka Levienė, tapo įvairių varžytinių sugriauta, taip, kad neturėdama jokių lėšų pragyvenimui buvo priversta išvykti gyventi pas vaikus savo.“ (KAA, F 209, ap. 3, s.v. 6386, L. 114, kalba netaisyta).

Kai kuriuose dokumentuose vietoj Fridos Malkos savininke nurodoma Armalija (arba Amalija), kurios vienos iš pirmųjų kilnojamojo turto varžytinės paskelbtos 1933 06 10. Ko gero, tai ta pati asmenybė, nes 1935 metų rugpjūčio 1 dieną pagal Mokesčių inspekcijos pasiteiravimą atlikęs tyrimą Kauno miesto policijos 5 nuovados policininkas Antanas Kiesylis (?) pranešė, kad „Levienė Armalija (Freda-Malka)... namų knygoje įrašyta 1931 05 19 sulig užsienio pasu Nr. 8859/ 32096, 1929 m. duotu Kaune V. R. M., išrašytas 1935 VII 15. Pil. Šulmano Izraelio pranešimu Levienė dabar gyvena Paryžiuje (...). Adresų biure nėra žinių, kad p. Levienė Frida-Malka kada nors gyveno Kalėjimo gtv, Nr. 1 (...), bet nuo 1935 07 15 gyvena išv. než. kur“ (KAA, Kauno miesto mokesčių inspekcijos fondas: Volpės įpėdinių nekilnojamas turtas. Kalėjimo g. Nr. 1. F 209, ap. 3, s.v. 6386, L. 77, kalba netaisyta).

Faktas, kad duomenų apie Fridą-Malką Leviene, gyvenančią šiuose namuose nebuvo, dar nereiškia, kad ji šiuose namuose tikrai negyveno. Kaip matėme iš kitų bylų, įvairių rūšių miesto gyventojų sąrašai nebuvo tikslūs. Atrodo neginčijama, kad nebeturėdama lėšų pragyvenimui Raisos Levytės-Levienienės motina išvyko pas ją į Paryžių. 1938 metais ji galutinai parduoda savo teises į nekilnojamą nuosavybę (KAA, Kauno miesto mokesčių inspekcijos fondas: Volpės įpėdinių nekilnojamas turtas. Kalėjimo g. Nr. 1. F 209, ap. 3, s.v. 6386, L. 136, kalba netaisyta):

„Prašau prisiųsti įkainavimą priklausančių Malkai Levienei-Volpytei teisių į vieną trečdalį (1/3) nekilnojamojo turto Kaune, prie Kalėjimo gatvės 1nr susidedančio iš apie keturių šimtų devyniasdešimt dviejų ketvirtainių sieksnių

arba apie dviejų tūkstančių dviejų šimtų keturiasdešimt ketvirtainių metrų (2240 ketv. mtr.) žemės sklypo ir trobėsių, bendrai valdomo su kitais Volpės įpėdiniais, - į kurias teises Malka Volpytė-Levienė parduoda už trisdešimt tūkstančių (30.000) litų.“

[Prierašas pieštuku] „Adv. Kizeniškio(?) pareiškimu šalys susitarė – įkainojimas atpuola“.

Pasirodo, kad Levienė buvo paveldėjusi nuosavybės teisę kaip Volpės duktė. Reikia manyti, kad šių namų gyventojai, ilgus metus buvę kaimynais, galiausiai tarpusavyje susigiminiavo. Nedaug truko, kad Emanuelio Levino žmona būtų buvusi viena iš šių namų Kaune bendrasavininkių. Kokios įsiskolinimų Mokesčių inspekcijai priežastys? Skunduose ir prašymuose pastatų ir pirties savininkai dažniausiai nurodo, kad namų pajamų įkainavimas buvo nerealiai didelis, nes, viena vertus, namai stovi šalia kalėjimo, be patogumų, ir todėl sunku rasti nuomininkų, kurie mokėtų pagal mokesčių inspekcijos įvertinimus, antra vertus, į pirtį ateina vis mažiau žmonių, nes naujai statomuose butuose įrengiamas šalto ir šilto vandens vandentiekis bei vonios. Ir apskritai namų pastatai sensta ir vis mažiau beatitinka kainas, kuriomis buvo mokesčių inspekcijos įvertinti (Ten pat, žr. L. 4, *Skundas, 1930 04 04*, L. 136 ir kt.).

Iš šių archyvinių dokumentų galima daryti išvadas, kad Emanuelio Levino šeima Kaune buvo giliai įsišaknijusi, tačiau iš žmonos pusės patyrė didelių materialinių nesklandumų. Viena iš įdomiausių detalių, kad jis augo namuose, kuriuose buvo įrengta pirtis. Apie tai jis, atrodo, nėra niekam kalbėjęs. Kaip mane užtikrino Salomon Malka, jo vaikai buvo gerokai nustebinti fakto, kad jų motina Kaune buvo nekilnojamo turto savininkės duktė. Galbūt apie tai šeimoje nebuvo kalbama, nes nuosavybės teisė galiausiai buvo prarasta. Iš to fakto, kad 1929 metais vietoj jos tėvo įrašoma motina, kuri neturėjo jokių kitų pragyvenimo, lėšų išskyrus nekilnojamą turta, galima drąsiai tvirtinti, kad jos tėvas tuo metu buvo arba miręs, arba jie buvo išsiskykę. Bet kuriuo atveju, Raisa, atrodo, nepaisant to, kad buvo namų savininkės duktė, turėjo patirti didelį nepriteklių. Ko gero, dėl to, kad materialiai sužlugdyta Levienė 1935 metais išvyko į Paryžių, Emanuelio Levino tėvai ir broliai persikėlė gyventi į Mickevičiaus gatvę. Kita vertus, tai buvo ir gyvenimo sąlygų pakeitimas: šiuose namuose buvo centrinis šildymas, vadinasi, ir patogumai. Tačiau iki šiol sunku patikėti, kad jų pasirinkimas gyventi šiuose namuose buvo lemtingas.

Šaltiniai

Памятная книжка Ковенской губернии. Памятная книжка Ковенской губернии, 1909.
Ковно, 1906.

Lietuvos valstybinis istorijos archyvas (LVIA)

F. 1226, ap. 1, s.v. 1315. *родившихся Евреев Ковенской губ.,*
F. 1226, *Книга метрическая для записей* Ковенского уезда, Ковенского общества на
1905 год., ap. 1, s.v. 2142.

Kauno apskrities archyvas (KAA)

F 66, ap. 1, Jechielio -Ber Levino asmens kortelė. F. 209, Kauno m. mokesčių inspekcijos fondas ap.
F 66, ap. 1, Jechielio Levino asmens kortelė, s.v. 3, s.v. 4115.
35856. F 209, KAA, *Kauno miesto mokesčių inspekcijos*
F. 66, ap. 1, Dveirės Gurvičaitės - Levinienės asmens *fondas: Volpės ipėdinių nekilnojamas turtas.*
kortelė. *Kalėjimo g. Nr. 1.* ap. 3, s.v. 6386.
F 209, *Kauno miesto Mokesčių inspekcijos fondas,* F 214, *Kauno miesto valdyba, Finansų skyrius,*
ap. 3, s.v. 3872. *Įkainavimo komisija,* , ap. 1, s.v. 2419.